

АНОТАЦІЯ

Бударний С.В. Цивільно-правове регулювання використання цифрових технологій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Західноукраїнський національний університет Міністерства освіти і науки України, Тернопіль, 2026.

Дисертація може бути віднесена до однієї з перших дисертаційних робіт у відповідній сфері, оскільки вона має комплексний цивілістичний характер, акцентуючи увагу на проблематиці інтелектуальної власності у цифровому середовищі.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що стрімкий розвиток і повсюдне впровадження цифрових технологій істотно змінюють характер цивільних правовідносин, зумовлюючи появу нових об'єктів цивільних прав, трансформацію правового статусу їх учасників та ускладнення механізмів реалізації і захисту суб'єктивних цивільних прав. Цифрові платформи, програмне забезпечення, штучний інтелект, технології блокчейн, смарт-контракти та інші інноваційні інструменти формують особливе цифрове середовище цивільного обороту, у межах якого традиційні цивілістичні конструкції потребують доктринального переосмислення та нормативного уточнення.

Особливої актуальності в умовах цифровізації набувають питання інтелектуальної власності, оскільки більшість цифрових технологій є результатами інтелектуальної діяльності або безпосередньо пов'язані з використанням об'єктів авторського права, суміжних прав і прав промислової власності. Водночас чинне цивільне законодавство України не завжди забезпечує належну визначеність правового режиму цифрових об'єктів інтелектуальної власності, що зумовлює наявність колізій у правозастосуванні, складнощі у договірному регулюванні та проблеми ефективного захисту прав правовласників у цифровому середовищі. Зазначені обставини свідчать про наукову та практичну значущість комплексного цивільно-правового

дослідження використання цифрових технологій, спрямованого на розвиток доктрини цивільного права, удосконалення механізмів договірної регулювання та підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації суспільства.

Формування структури дисертаційної роботи зумовлено метою і завданнями, поставленими автором дисертаційної роботи, і становить три розділи, в підрозділах яких досліджуються такі питання: Поняття цифрових технологій та їх значення для розвитку цивільних правовідносин; Інтелектуальна власність у цифровому середовищі: еволюція доктринальних підходів і законодавчого регулювання; Співвідношення прав інтелектуальної власності та інших цивільних прав у цифровому середовищі; Об'єкти прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі; Суб'єкти прав інтелектуальної власності та їх правовий статус у відносинах щодо використання цифрових технологій; Механізми та інструменти реалізації цивільних прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі; Порушення прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі: цивільно-правова характеристика; Особливості цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності в умовах цифровізації; Напрями вдосконалення цивільного законодавства України щодо використання цифрових технологій у сфері інтелектуальної власності.

У дисертації

Уперше:

- запропоновано цифрові технології у цивільно-правовому вимірі визначати як сукупність технічних, програмних та алгоритмічних інструментів, що функціонують у цифровому (переважно інтернет-) середовищі та виступають технологічною платформою формування, трансформації й реалізації цивільних правовідносин;

- доведено, що оптимальною моделлю правового регулювання цифрових об'єктів є гібридний підхід, за якого: визнається нематеріальна природа цифрових благ; заперечується повне перенесення класичного режиму права власності; допускається використання окремих речово-правових елементів

настільки, наскільки це виправдано цілями цивільного обороту; перевага надається спеціальним, диференційованим правовим режимам у поєднанні з загальними засадами цивільного права;

- запропоновано класифікацію цифрових об'єктів права інтелектуальної власності за класифікаційною характеристикою - тип продукту та специфіка його створення, поширення і використання у цифровому середовищі. При цьому запропоновано виділяти: програмне забезпечення та алгоритми; цифрові твори мистецтва; бази даних та інформаційні масиви; нові форми цифрових активів (NFT, віртуальні об'єкти, контент у метавсесвітах);

- запропонована система концептуальних критеріїв «цифрового використання» об'єктів інтелектуальної власності, що дозволяє комплексно охарактеризувати специфіку реалізації виключних прав у цифровому середовищі та слугує теоретичною основою для вдосконалення цивільно-правового регулювання у цій сфері;

Удосконалено:

- розуміння категорія «технологія», що еволюціонує від допоміжного терміна до самостійно значущого цивільно-правового феномена. Вона формується як збірний об'єкт, який інтегрує різні результати інтелектуальної діяльності та виступає ключовою ланкою між правом інтелектуальної власності й договірним регулюванням у цифровому та інноваційному середовищі;

- науковий підхід до співвідношення свободи творчості та прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі, шляхом обґрунтування необхідності врахування не лише нормативно-правових обмежень цих прав, а й впливу цифрових платформ, алгоритмічних механізмів поширення контенту та користувацьких угод на фактичну реалізацію свободи вираження поглядів і здійснення прав інтелектуальної власності. Доповнено, що у цифровому середовищі баланс між зазначеними правами має визначатися з урахуванням специфічних форм творчого використання контенту (реміксів, пародій, мемів), а також ролі автоматизованих засобів контролю, які можуть істотно впливати на межі допустимого обмеження свободи творчості.

Набули подальшого розвитку:

- позиція, що розглядає цифрові технології не як суто технічний елемент, а як **системоутворюючий чинник трансформації цивільно-правового регулювання**;

- позиція, що цифрові технології змінюють не лише об'єкти цивільних прав, а й сам механізм їх здійснення через доповнення, що для ефективного правового регулювання цифрових благ вирішальним є не формальне ототожнення їх із речами, а визнання специфіки цифрового середовища, у якому ключовим юридично значущим елементом виступає правомірний доступ;

- висновок про доцільність реформування законодавства у сфері промислової власності, зумовлену цифровізацією;

- висновок, що **права інтелектуальної власності у цифровому середовищі займають особливе місце в системі цивільних прав**, поєднуючи риси самостійного правового інституту та специфічної групи суб'єктивних цивільних прав, характеризуючись автономністю та подвійною природою, що зумовлює потребу в адаптації традиційних цивільно-правових конструкцій і формуванні нових підходів до їх реалізації та захисту;

- обґрунтування доцільності впровадження правового статусу «активного користувача», що дозволить законодавчо формалізувати нові ролі користувачів у цифровому середовищі, зменшити конфлікти між авторами, платформами та користувачами, а також забезпечити ефективне регулювання обігу цифрового контенту;

- думка, що ліцензійний договір може містити обмеження щодо використання об'єктів ІВ у формі заборони на модифікацію, публічного виконання чи передачу третім особам без додаткової згоди правовласника із вказівкою про необхідність доповнення її положенням про те, що в умовах цифровізації договірні обмеження повинні не лише фіксувати заборони, а й бути трансформовані у технічно реалізовані правила використання (machine-readable licensing), які автоматично застосовуються в цифрових системах і платформах;

- теза про те, що смарт-контракти у сфері інтелектуальної власності трансформують традиційні моделі ліцензування, переводячи їх у режим автоматизованого та самовиконуваного правового регулювання, проте із

доповненням, що така модель не усуває потреби у правовій інтерпретації заcodeваних умов і їх узгодженні з імперативними нормами авторського права;

- думка, що блокчейн підвищує довіру до цифрового ринку, оскільки всі транзакції відбуваються у незмінному та доступному для перевірки реєстрі, проте із застереженням, що незмінність і публічність реєстру сама по собі не гарантує повної юридичної захищеності;

- доктрина цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності як пріоритетного механізму реагування на цифрові порушення, в якій обґрунтовано, що саме цивільно-правові засоби (припинення порушення, судові заборони, компенсація) є найбільш адаптивними до умов цифрового середовища порівняно з кримінально-правовими та адміністративно-правовими інструментами, з огляду на масовість, швидкість та транскордонний характер цифрових правопорушень;

- підходи до поєднання традиційних цивільно-правових засобів захисту з новими формами цифрового правозастосування, зокрема щодо судових заборон, компенсаційних моделей та арешту цифрових активів, що дозволяє розглядати захист прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі як динамічну правову систему, здатну до подальшої еволюції.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження має теоретико-прикладний характер, а сформульовані у ньому висновки та пропозиції можуть бути використані у: **науково-дослідній діяльності** – для подальшого вивчення та наукового аналізу цивільно-правових аспектів використання цифрових технологій, зокрема у сфері інтелектуальної власності; **правотворчій діяльності** – під час удосконалення положень цивільного законодавства України, спрямованих на регулювання використання цифрових технологій, а також у процесі гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу; **правозастосовній діяльності** – у практиці судів, органів державної влади та суб'єктів господарювання при вирішенні спорів, пов'язаних із реалізацією та захистом прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі, укладенням і виконанням цивільно-правових договорів щодо використання цифрових технологій; **навчальному процесі**

закладів вищої освіти – під час викладання та методичного забезпечення навчальних дисциплін «Цивільне право», «Право інтелектуальної власності», «ІТ-право», «Цифрові права та технології», а також при підготовці навчально-методичних матеріалів і проведенні лекційних та практичних занять.

Ключові слова: цивільно-правове регулювання, цифрові технології, цифрове середовище, цифрова трансформація, правова трансформація, інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, авторське право, цифрові об'єкти, цифровий контекст, електронні платформи, штучний інтелект.

ANNOTATION

Budarny S.V. Civil law regulation of the use of digital technologies. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 – Law. – Western Ukrainian National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2026.

The dissertation can be considered one of the first dissertations in the relevant field, as it has a comprehensive civil law character, focusing on the issues of intellectual property in the digital environment.

The relevance of the research topic is due to the fact that the rapid development and widespread introduction of digital technologies are significantly changing the nature of civil legal relations, leading to the emergence of new objects of civil rights, the transformation of the legal status of their participants, and the complication of mechanisms for the realization and protection of subjective civil rights. Digital platforms, software, artificial intelligence, blockchain technologies, smart contracts, and other innovative tools are forming a special digital environment for civil transactions, within which traditional civil law constructs require doctrinal rethinking and regulatory clarification.

Intellectual property issues are becoming particularly relevant in the context of digitalization, as most digital technologies are the result of intellectual activity or are directly related to the use of copyright, related rights, and industrial property rights. At the same time, the current civil legislation of Ukraine does not always provide adequate

certainty regarding the legal regime of digital intellectual property objects, which leads to conflicts in law enforcement, difficulties in contractual regulation, and problems with the effective protection of rights holders' rights in the digital environment. These circumstances testify to the scientific and practical significance of a comprehensive civil law study of the use of digital technologies aimed at developing civil law doctrine, improving contractual regulation mechanisms, and increasing the effectiveness of intellectual property rights protection in the context of the digital transformation of society.

The structure of the dissertation is determined by the goals and objectives set by the author of the dissertation and consists of three chapters, the sections of which examine the following issues: The concept of digital technologies and their significance for the development of civil legal relations; Intellectual property in the digital environment: the evolution of doctrinal approaches and legislative regulation; The relationship between intellectual property rights and other civil rights in the digital environment; Objects of intellectual property rights in the digital environment; Subjects of intellectual property rights and their legal status in relations concerning the use of digital technologies; Mechanisms and instruments for the enforcement of civil intellectual property rights in the digital environment; Violation of intellectual property rights in the digital environment: civil law characteristics; Features of civil law protection of intellectual property rights in the context of digitalization; Directions for improving Ukrainian civil legislation on the use of digital technologies in the field of intellectual property.

In the dissertation, it is for the first time:

- proposed to define digital technologies in the civil law context as a set of technical, software, and algorithmic tools that operate in a digital (primarily internet) environment and serve as a technological platform for the formation, transformation, and exercise of civil legal relations;

- proven that the optimal model for legal regulation of digital objects is a hybrid approach, which: recognizes the intangible nature of digital assets; rejects the full transfer of the classical property law regime; allows the use of certain property law elements only to the extent justified by the goals of civil turnover; gives priority to

special, differentiated legal regimes in combination with the general principles of civil law;

- a classification of digital intellectual property objects is proposed based on the classification characteristic - the type of product and the specifics of its creation, distribution, and use in the digital environment. In this regard, it is proposed to distinguish: software and algorithms; digital works of art; databases and information arrays; new forms of digital assets (NFTs, virtual objects, content in the metaverse);

- a system of conceptual criteria for the 'digital use' of intellectual property objects is proposed, which allows for a comprehensive characterization of the specifics of exercising exclusive rights in the digital environment and serves as a theoretical basis for improving civil law regulation in this area;

Improved:

- the understanding of the category 'technology,' which evolves from an auxiliary term into an independently significant civil-law phenomenon. It is formed as a composite object that integrates various results of intellectual activity and serves as a key link between intellectual property law and contractual regulation in the digital and innovative environment;

- a scientific approach to the correlation between creative freedom and intellectual property rights in the digital environment, by justifying the need to consider not only the legal restrictions of these rights but also the impact of digital platforms, algorithmic content distribution mechanisms, and user agreements on the actual exercise of freedom of expression and the exercise of intellectual property rights. It is added that in the digital environment, the balance between these rights must be determined taking into account specific forms of creative content use (remixes, parodies, memes), as well as the role of automated control tools which can significantly influence the limits of allowable restrictions on creative freedom.

Further developments include:

- a position that views digital technologies not merely as a technical element, but as a system-forming factor in the transformation of civil law regulation;
- a position that digital technologies change not only the objects of civil rights but also the very mechanism of their implementation through additions, where for effective

legal regulation of digital assets, the decisive factor is not their formal identification with physical things, but the recognition of the specific nature of the digital environment, in which lawful access serves as the key legally significant element;

- a conclusion on the advisability of reforming legislation in the field of industrial property driven by digitalization;

- Conclusion that intellectual property rights in the digital environment occupy a special place within the system of civil rights, combining characteristics of an independent legal institution and a specific group of subjective civil rights, characterized by autonomy and dual nature, which necessitates adapting traditional civil law constructs and developing new approaches to their implementation and protection;

- Justification for the feasibility of introducing the legal status of an 'active user,' which would allow for the legislative formalization of new user roles in the digital environment, reduce conflicts among authors, platforms, and users, and ensure effective regulation of digital content circulation;

- the idea that a licensing agreement can include restrictions on the use of IP objects in the form of a prohibition on modification, public performance, or transfer to third parties without the additional consent of the rights holder, with an indication that its provisions should be supplemented by the requirement that, in the context of digitalization, contractual restrictions should not only record prohibitions but also be transformed into technically implemented usage rules (machine-readable licensing) that are automatically applied in digital systems and platforms;

- the thesis that smart contracts in the field of intellectual property transform traditional licensing models, converting them into a regime of automated and self-executing legal regulation, but with the addition that this model does not eliminate the need for legal interpretation of coded terms and their alignment with mandatory copyright norms;

- the idea that blockchain increases trust in the digital market, since all transactions occur in an immutable and verifiable ledger, although with the caveat that the immutability and publicity of the ledger alone do not guarantee full legal protection;

- the doctrine of civil-law protection of intellectual property rights as a priority mechanism for responding to digital violations, which substantiates that civil-law measures (cessation of violations, court injunctions, compensation) are the most adaptable to the conditions of the digital environment compared to criminal-law and administrative-law instruments, given the mass, rapid, and cross-border nature of digital infringements;

- approaches to combining traditional civil law remedies with new forms of digital law enforcement, in particular regarding court injunctions, compensation models, and the seizure of digital assets, which allows for viewing the protection of intellectual property rights in the digital environment as a dynamic legal system capable of further evolution.

The practical significance of the results obtained lies in the fact that the dissertation research is theoretical and applied in nature, and the conclusions and proposals formulated therein can be used in: scientific research activities – for further study and scientific analysis of civil law aspects of the use of digital technologies, in particular in the field of intellectual property; law-making activities – during the improvement of the provisions of Ukrainian civil legislation aimed at regulating the use of digital technologies, as well as in the process of harmonizing national legislation with European Union law; law enforcement activities – in the practice of courts, state authorities, and business entities in resolving disputes related to the implementation and protection of intellectual property rights in the digital environment, the conclusion and execution of civil law contracts for the use of digital technologies; the educational process of higher education institutions – in teaching and methodological support of academic disciplines such as “Civil Law,” “Intellectual Property Law,” “IT Law,” “Digital Rights and Technologies,” as well as in the preparation of teaching materials and the conduct of lectures and practical classes.

Keywords: civil law regulation, digital technologies, digital environment, digital transformation, legal transformation, intellectual property, intellectual property law, copyright, digital objects, digital context, electronic platforms, artificial intelligence.

Список опублікованих праць за темою дисертації, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бударний С.В. Правовий статус криптовалют та інших віртуальних активів у цивільному праві. *Наше право*. 2022. № 4. С. 268-275.
2. Бударний С.В. Правове регулювання цифрових платформ: обов'язки, відповідальність та механізми захисту користувачів. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 302-310.
3. Serhii Budarnyi. The right to protection of personal data in the digital environment: national and international aspects. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2024. № 12. P. 54-58.
4. Бударний С.В. Укладання та виконання електронних договорів: проблеми та перспективи їх вирішення. *Право UA*. 2025. № 1. С. 432-440.

Які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Бударний С.В. До питання про визначення правового статусу цифрових активів у контексті цивільного права. Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Російсько-українська війна: право, безпека, світ» (м. Тернопіль, 29-30 квітня 2022 року). Тернопіль, 2022. С. 424-428.
6. Бударний С.В. Юридична сила електронних контрактів: проблеми та перспективи для розвитку національного законодавства. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 28 квітня 2023 року). Тернопіль, 2023. С. 494-498.
7. Бударний С.В. Поняття цифрової технології в національній та міжнародній правовій доктрині. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Пріоритети зміцнення безпеки держави та підвищення ефективності правоохоронної діяльності: національні та міжнародні контексти» (м. Тернопіль, 19 квітня 2024 р.). С. 118-125.
8. Бударний С.В. Цифрові права у контексті сучасних юридичних систем: перспективи і виклики. Матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми

правозастосування: виклики XXI століття». (м. Харків, 7 черв. 2024 р.). Харків, 2024. С. 174-178.

9. Бударний С.В. Регулювання персональних даних в Україні: нові виклики та перспективи в умовах цифрових технологій. Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції *«Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід»* (м. Тернопіль, 19–20 квітня 2024 року). Тернопіль, 2024. С.384-387.